

Anàlisi del moviment vaguístic a Barcelona (1914-1923)

per Josep Lluís Martín Ramos

Evolució general del moviment vaguístic

L'esclat de la guerra a Europa repercutí en el panorama laboral barceloní, que experimentà un fort descens de conflictivitat, si més no en les manifestacions externes. Si al primer semestre de 1914 s'havien declarat 33 vagues, i encara el mes de juliol se'n feren unes altres 6, en tot el que va restar d'any, de l'agost al desembre, només es van produir 10 noves vagues. La raó cal buscar-la en la incertesa creada per l'inici de la contesa, incertesa que va originar una petita crisi d'adaptació dins l'economia catalana.¹ Els conflictes que s'havien produït abans de la guerra es van acabar: de les 8 vagues que es van mantenir el mes de juliol, només 2 procedien del mes anterior; a l'agost només un conflicte dels tres enregistrats procedia del mes anterior. I no només va baixar el nombre de vagues, també el de vaguistes i el de jornades de vaga, que —per citar només aquestes darreres— en el segon semestre foren escassament l'11 % del total de l'any. Els cinc conflictes que tingueren lloc el novembre van mobilitzar únicament 198 treballadors, i els 965 dies de vaga que van acumular representen xifres absolutes que es troben entre les més baixes del període 1914-23. La classe obrera barcelonina hagué d'atenir-se a l'objectiu, preferent en aquests moments, de mantenir els llocs de treball i un canal obert de negociació amb la patronal i les autoritats.² Més tard, ja el 1915, l'expansió econòmica en què es traduï en forma més durable els efectes de la Gran Guerra tingué la virtut, en allò que és immediat, d'alentir en una primera etapa l'activitat vaguística. Després d'una revifalla, registrada a les jornades de vaga dels mesos de gener i febrer de 1915, motivada de manera particular pel conflicte del ram de l'aigua i la vaga general dels assaonadors (2 de gener - 22 de febrer), es tornà a la tònica de dèbil conflictivitat que es mantingué fins a finals d'any. Els dos moviments abans esmentats, més el dels paletes (del 8 a l'11 de març), van sumar tots sols

1. Sobre la crisi d'adaptació en la fase inicial de la guerra i, en general, sobre l'evolució econòmica d'aquests anys, hom pot consultar el volum 1er. de la meua tesi doctoral, *Las huelgas en Barcelona (1914-1923)*; el present article n'és un extracte parcial.

2. Fins que a final d'any no comenci, el 28 de novembre, el conflicte del ram de l'aigua, després de l'inici de la guerra només es va produir una vaga d'una certa importància, i això en un sector d'escassa transcendència, el d'oficials de barberia i perruqueria, vaga declarada el 12 de setembre que acabà el 7 d'octubre, amb una clara derrota dels vaguistes.

94.600 dies de vaga, és a dir, el 58,9 % de les corresponents a aquest any; el segon trimestre del 1915 enllaçà a la perfecció amb el perfil del darrer del 1914.

No es pot negar la correlació general entre moviment vaguístic i conjuntura econòmica, amb la condició, però, de tenir en compte el significatiu desfasament que es produeix entre ambdós cicles.³ La relativa treva imperant en el món laboral barceloní des de l'estiu del 1914 es trencà ja des de començament del 1916, encara dins la fase ascendent de l'expansió de l'economia catalana en els anys de guerra. El gener de 1916 es van declarar 11 conflictes, que implicaren 17.527 treballadors, la xifra més alta dins del mateix mes de gener de 1914; i, si tenim en compte els conflictes que s'arrossegaven del mes anterior, en el començament del 1916 es van sumar més de 225.000 dies de vaga, protagonitzats per més de 18.000 treballadors. D'aquesta manera es va iniciar un nou cicle del moviment vaguístic barceloní que constituí un dels seus principals salts històrics, tal com es pot veure als quadres.⁴ La raó d'aquest salt no es pot vincular d'una manera exclusiva, ni tan sols preferent, a la voluntat dels dirigents anarco-sindicalistes; però sí al reforçament de les posicions, en general, de les societats obreres, gràcies a la durada de l'expansió econòmica, reforçament que també inclou la mateixa CNT, que es trobava en període de reorganització. La Confederació Regional de Treball havia començat la seva reconstitució durant el segon semestre de 1914, i encara el 1915 continuava aquesta tasca amb la plena restauració de les seves estructures directives;⁵ en aquestes condicions, difícilment podia assu-

3. A. H. HANSEN, *Cycles of strikes*, «American Economic Review», XI (1921). J. I. GRIFFIN, *Strikes: a study in quantitative economics*, «The Journal of Political Economy» (1940). E. i D. JURKAT, *Economic function of strikes*, «Industrial and Labor Review» (1944), vol. 2. N. BARU, *British Trade Unions* (Londres 1947). A. REES, *Industrial conflict and business fluctuations*, «The Journal of Political Economy» (1952).

4. El quadre 1 recull les xifres globals de nombre de vagues i dies de vaga, si bé la comparació entre els intervals 1910-13 i 1914-23 només tenen un valor indicatiu, atès que per al primer només s'han tingut en compte les fonts oficials o oficioses ja conegudes —Instituto de Reformas Sociales, «Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona», «Anuari d'Estadística Social», mentre que per al període 1914-23 les dades obtingudes resulten no solament de la consideració de les esmentades fonts, sinó també del buidat de diverses fonts hemerogràfiques («La Vanguardia», «El Diluvio», «La Publicidad», «Solidaridad Obrera», «El Progreso», «Boletín de la Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona»), cosa que ha enriquit de manera substancial la informació. He inclòs també una relació entre els dies de vaga i els dies de treball que teòricament hauria sumat la població obrera barcelonina, basada aquesta en les dades que ens proporcionen els diversos censos generals de població o específics de població obrera; malgrat les objeccions que hom hi pot fer, crec interessant establir aquesta relació, ja que, a falta de dades alternatives que millorin les que ja tenim, és l'única manera de mesurar l'impacte quantitatiu del moviment vaguístic, molt més si tenim en compte que les possibles imperfeccions dels censos no foren substancialment corregides durant el període considerat, i en aquest sentit la mostra té un caràcter homogeni. El quadre 2, per la seva banda, presenta l'evolució del nombre de vagues, vaguistes i dies, però restant les dades corresponents a les 9 vagues generals, que a l'àmbit de Barcelona o com a resposta a crides encara més àmplies es van produir durant l'esmentat període. Crec indispensable aquesta distinció per procedir posteriorment a l'anàlisi interna del moviment vaguístic, dels seus motius, resultats i característiques internes, etc.; anàlisi que s'ha de basar en el comportament regular del moviment, i en la qual la introducció de les dades corresponents a vagues generals esdevindria confusa i en desenfocaria els termes.

5. A. BAR, *La C. N. T. en los años rojos (Del sindicalismo revolucionario al anarcosindicalismo: 1910-1926)* (Madrid, Akal Editor, 1981). M. БОКЧИН, *Los anarquistas españoles. Los años heroicos (1868-1936)* (Barcelona, Grijalbo, 1980). X. CUADRAT, *Socialismo y anarquismo en Cataluña. Los orígenes de la C. N. T.* (Madrid, Ediciones de la Revista de

mir, des del començament de 1916, el protagonisme i la direcció de l'ofensiva vaguística. Però sí que ho va fer els mesos següents, i després d'aconseguir situar-se al davant del moviment vaguístic va afirmar la seva condició de preponderància al si del moviment obrer. Tot al llarg del 1916 es pot comprovar, a les pàgines de «Solidaridad Obrera», l'esforç constant per part de la direcció cenetista per superar allò que consideraven comportaments habituals i inadequats en les lluites obreres, comportaments aïllacionistes hereus directes de l'anterior hegemonia indiscutida de les societats d'ofici. El fracàs de la vaga general del sector tèxtil dels mesos de juny i juliol provocà una crítica oberta per part de la CNT, que intentà de capitalitzar els efectes psicològics d'aquella per proposar, des del mateix estiu del 1916, l'adopció d'una nova concepció de les vagues, concepció que tenia com a eix fonamental l'extensió i la generalització dels conflictes, més enllà del lloc d'origen o de l'ofici, cosa que prefigurava ja l'acció del sindicalisme d'indústria que hom pretenia de construir; un nou sindicalisme que va resultar, a la pràctica, més difícil de materialitzar del que no pocs historiadors, escriptors i hagiògrafs del moviment obrer han donat a entendre posteriorment, i que, sens dubte, no arribà a l'existència només pel fet que fossin adoptats oficialment els sindicats d'indústria en el Congrés de Sants del 1918. L'inici del nou cicle vaguístic del 1916 no s'ha d'atribuir simplement a la reorganització de la CNT, ja que ambdós processos foren simultanis i el segon es veié beneficiat pel primer. Aquest nou cicle s'estintolà, al començament, en el clima creat per l'expansió econòmica, en l'increment del cost de la vida, que va estimular les accions reivindicatives, i en l'increment de les victòries totals o parcials en el desenllaç de les esmentades accions, les quals, durant els anys 1915 i 1916, superaren el percentatge de derrotes —aquestes últimes passaren al 47 i al 46 %, respectivament.

El 1917 el nombre de vagues augmentà molt poc més, i va disminuir, en canvi, tant l'amplitud de participació com la *ratio* dies de vaga/vaga; deixant de banda, és clar, la vaga general de l'agost de 1917. Això no obstant, la intensitat dels conflictes, mesurada per la relació entre la suma de jornades de vaga i els vaguistes, es va duplicar àmpliament per damunt del nivell del 1916 i va arribar, pel que fa a aquest concepte, a la cota més alta del decenni que estem considerant. En línies generals, es va produir, per tant, un descens relatiu només de la conflictivitat, que té com a contrapunt la vaga general de l'agost —que només a Barcelona significà 1.400.000 dies—, el desenllaç de la qual, aparentment desfavorable als treballadors, va contribuir a fer disminuir l'acció vaguística durant els mesos posteriors. Si del març al juliol el nombre de treballadors en vaga, cada mes, no va baixar dels 6.700, el setembre només fou de 2.284, i continuà decreixent a la resta de l'any fins a una xifra, el desembre, de 330. Cal insistir, però, en el caràcter relatiu del reflux; la proporció elevada del nombre de jornades de vaga per vaguista i l'esclat mateix de la vaga general de l'agost, la primera en importància del període —ja que la que es va fer el desembre de 1916 no fou altra cosa que un assaig puntual—, eren indicis clars que el salt iniciat el 1916 continuava endavant, tot esperant d'arribar a la cota màxima.

Trabajo, 1976). C. FORCADELL, *Parlamentarismo y bolchevización. El movimiento obrero español (1914-1923)* (Barcelona, Crítica-Grijalbo, 1978). G. MEAKER, *La izquierda revolucionaria en España (1914-1923)* (Barcelona, Ariel, 1978).

El gràfic que il·lustra el desglossament trimestral del moviment vaguístic fa palès el caràcter conjuntural de la caiguda del 1917 (veg. p. 113).

El 1918 fou un any d'*impasse*. El nombre de vagues es va incrementar d'una manera molt notable, arribà a una xifra molt per damunt de la de l'any 1916 i va desbordar, per primera vegada en aquest sentit, els nivells màxims d'abans de la guerra; només l'any 1920 es va detectar un nombre més gran de conflictes. Alhora s'intensificà la generalització de les vagues, que desbordaren el marc d'una empresa concreta; les accions de ram o d'ofici, que foren 14 el 1916 i 3 el 1917, donaren un total de 19. La xifra de vaguistes s'aproximà sensiblement a la del 1916, i si bé la de dies de vaga estigué clarament per sota de la de l'any esmentat, va pujar un altre cop respecte a les comptabilitzades durant el 1917 (sempre sense tenir en compte les «vagues generals» que afectaren tota la ciutat). Després de la caiguda transitòria de finals del 1917, el procés vaguístic recuperava ritme i es presentava amb una certa inèrcia d'expansió. L'acceleració definitiva es va produir l'any 1919, quan, malgrat el descens escassament significatiu del nombre de vagues —tretze menys que l'any anterior—, es va multiplicar per tres el nombre de treballadors que participaren en aquestes accions, en la variant que he anomenat «ordinària» (sense «vaga general»), com també el de dies de vaga. La relació de treballadors per vaga fou la més alta del període, com també ho fou el de jornades de vaga/vaga. A tot això cal sumar, encara, els resultats de la vaga general del març i l'abril, desencadenada arran del conflicte de La Canadenca, que va esdevenir una prova de força entre la CNT i la patronal i el govern. Tots dos vectors, les accions ordinàries i la vaga general del 1919, convergeixen a fer de l'any 1919 l'any estellar del període. I en aquesta ocasió l'impuls del març i l'abril es va mantenir, al revés del que havia succeït dos anys abans, durant el segon i el tercer trimestre de l'any.

La vaga general del 1919 va duplicar, gràcies a la seva duració i amplitud, la xifra de dies de vaga acumulats per les accions ordinàries, de manera que, durant aquest any, se superaren amb escreix els sis milions. Una xifra que contrasta amb els escassos quatre milions que, referits a tot Espanya, inclosa Barcelona, va calcular l'Institut de Reformas Sociales, en una palesa demostració de les limitacions de les estadístiques d'aquest organisme. I encara es poden fer altres comparacions més substancials: els 6.350.000 dies de vaga suposen un 40 % del total dels dies de vaga enregistrats durant aquest any a França, i quasi la cinquena part dels produïts a Alemanya i la Gran Bretanya; la comparació esdevé encara més significativa si tenim en compte que la relació de jornades de vaga per vaguista va ser a França i a la Gran Bretanya d'1,9 i 2,9, respectivament, mentre que a Barcelona arribà, només en les accions ordinàries, a la xifra de 22.⁶ Deixant de banda la vaga de La Canadenca, sense però oblidar-nos-en, l'any vaguístic barceloní del 1919 fou un punt decisiu en la història social europea, encara que solament el miréssim des del punt de vista quantitatiu.

Aparentment, l'any 1920 encara ens trobem situats davant el sostre on s'havia arribat, i fins semblaria que es va ultrapassar si només tinguéssim present la xifra de dies de vaga, cinc-cents mil més que l'any 1919. Però l'anàlisi del

6. Alemanya: 3.179 conflictes, 33 milions de dies i 2.761.000 vaguistes; França: 2.026, 15,4 milions i 1.151.000; Gran Bretanya: 1.352, gairebé 35 milions i 2.591.000 (Font: B. R. MITCHELL, *European Historical Statistics (1750-1970)*, Londres, McMillan Press Ltd., 1975).

que va passar obliga a modificar aquesta primera imatge, que només esdevé vàlida segons els còmputos estadístics globals. Malgrat aquest augment de la xifra de jornades de vaga, i fins i tot del nombre de conflictes registrats, que duplica els dels dos darrers anys, el cert és que la xifra de vaguistes que participaren en accions ordinàries es va reduir de manera sensible, i fou, durant aquest any, poc menys de la meitat que durant el 1919. Les quatre vagues generals declarades el 1920 foren la causa directa de l'increment de dies de vaga finals; si restem els dies que corresponen a aquestes accions extraordinàries, el total de jornades sumades per les vagues de caràcter ordinari va descendir a poc més d'1.250.000, el 40 % de les que se sumaren el 1919 per aquest mateix concepte. L'any 1920 es va iniciar el reflux del moviment vaguístic barceloní. L'any va entrar sota els deplorables efectes del locaut patronal declarat el desembre abans, locaut que es prolongà al començament de gener. Després de l'esmentat locaut va venir, sense solució de continuïtat, una vaga general provocada pel refús de les dràstiques condicions que la patronal volia imposar per tal de tornar a la feina; una vaga general netament defensiva, com també ho foren les altres tres: la del maig, en reivindicació de la llibertat dels detinguts; la del setembre, com a protesta puntual —només durà un dia— per l'atemptat del cinema Pompeya; i la de desembre, finalment, com a reacció per l'assassinat de Layret; aquesta darrera, que es va mantenir una setmana sencera, va significar el cant del cigne de l'obrerisme barceloní en la seva etapa de progrés, perquè de fet ja s'anava de reculada. Cap de les vagues generals del 1920 no va generar moviments nous, com s'esdevingué l'any 1919. L'assassinat de Layret fou la primera mostra pública de la nova política impulsada per Martínez Anido, instal·lat des del novembre de 1920 al govern civil de Barcelona; la dialèctica de les pistoles volgué substituir la dialèctica de les masses, i amb el suport de les autoritats polítiques i de la burgesia i d'amplis sectors de la classe mitjana barcelonina⁷ van aconseguir, si més no, de trencar la dialèctica de les masses. Tot i això, no fou aquesta l'única causa del reflux del moviment vaguístic i del moviment obrer en general; si bé n'hem de reconèixer la importància, no podem deixar de tenir en consideració que, a finals de 1919, s'havia iniciat una nova recessió econòmica, la crisi de postguerra a Catalunya, que es va mantenir tot al llarg del 1920 i que va enllaçar després amb la crisi econòmica europea de 1920-21; els símptomes de reactivació econòmica no van aparèixer d'una manera inequívoca fins l'any 1922. La crisi va reduir el marge de maniobra de les lluites econòmiques de la classe obrera, i això i la pressió de la reacció política i social, expressada en clau de repressió, feren retrocedir el moviment obrer, moviment que només uns mesos abans, a començaments de 1919, s'havia mostrat tan amenaçador.

El període tocarà fons l'any 1921, de manera particular durant el tercer trimestre de l'any. D'antuvi, la vaga general convocada el dia 25 de gener, en protesta contra la repressió, va tenir una incidència escassa, limitada a un seguiment, no total, en els rams de la fusta, la construcció, els forns de pa i els dependents de carboneries. El nombre de vagues es reduí a 27, apreciablement menys que les registrades fins i tot abans dels anys de la Primera Guerra Mundial; vagues que mobilitzaren uns tres mil sis-cents treballadors. Malgrat això,

7. Vegeu el cap. II-4 de la 2a. part de la tesi doctoral, *Las huelgas en Barcelona...*

i la repressió i la crisi econòmica, no s'havia tancat totalment el cicle iniciat el 1916. D'una manera progressiva, tot al llarg del 1922 l'activitat sindical torna a animar-se, des del moment que milloren també la situació econòmica i les condicions polítiques. A finals d'any s'han detectat 82 vagues; els dies de vaga ascendeixen progressivament cada trimestre —21.735, 45.620, 80.151—, si bé en el quart trimestre torna a caure als nivells del començament de l'any (33.390). Malgrat tot, la durada de les vagues és breu, i la relació dies de vaga/vaga es va mantenir en els límits del 1921; una convocatòria de vaga general, el 28 d'agost, promoguda per un grup de quadres cenetistes per protestar contra l'atemptat a Pestaña, no va obtenir cap èxit. Es tractava, en línies generals, d'un procés de reactivació del moviment vaguístic, el qual, si hem de judicar pel nou increment de conflictes, anava temptejant les seves possibilitats, encara que esperava consolidar-se.

El perfil que va presentar el 1923, abans del cop d'estat de Primo de Rivera, suggereix l'entrada en aquesta etapa de consolidació. Ja en el primer trimestre els dies de vaga es multiplicaren per deu respecte al darrer trimestre de l'any anterior, i a la primavera es va agreujar la conflictivitat laboral barcelonina. Les vagues del metro i del transport, més concretament, retornaren a la capital catalana el clima dels anys anteriors. L'assassinat de Seguí, pel març, no restà aquesta volta sense resposta, malgrat que la vaga general de protesta d'un dia de durada, que ara sí que fou duta a terme, a penes serví per alleujar l'impacte emocional de la pèrdua del carismàtic líder cenetista. Però l'assassinat de Seguí demostrà fins a quin punt era encara vigent la dialèctica de les pistoles; la repressió impulsada per les autoritats i la patronal, la persecució, l'assassinat dels quadres cenetistes, que culminava de manera simbòlica en el d'«El Noi del Sucre», va aconseguir el seu objectiu de truncar tràgicament la «CNT del 19» poc després del seu naixement. Alhora, i formant part de la mateixa estratègia, les organitzacions patronals s'esforçaren a blocar el camp d'actuació legal del sindicat cenetista, tot oposant-li, a més a més, el projecte dels sindicats professionals, d'una corporativització de les relacions laborals que impedís qualsevol marge de maniobra al «sindicalisme revolucionari».⁸ La reactivació del moviment vaguístic de 1922-23 es va inscriure així en un moment polític qualitativament diferent al de 1916-19. Les esmentades vagues del transport i del metro finiran en sengles derrotes. I no foren l'excepció, ja que es produí un resultat idèntic en les dues terceres parts dels conflictes el desenllaç dels quals he pogut esbrinar —no hem de suposar que en el clima d'enduriment patronal el coneixement dels altres resultats hagi d'alterar substancialment el panorama. Quan, a la mateixa Barcelona, el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, que havia intervingut activament en els conflictes vaguístics «*haciéndole el puente*» d'una manera constant al governador civil,⁹ va fer públic el seu pronunciament, el 13 de setembre de 1923, el moviment obrer ja havia estat derrotat a Catalunya prèviament; la seva reacció al cop de força fou nul·la. L'adhesió de la patronal al cop d'estat s'ha d'entendre, així, com una mena de congratulació

8. A. BALCELLS, *El sindicalisme a Barcelona (1916-1923)* (Barcelona, Nova Terra, 1965); també el cap. II-4 esmentat a la nota anterior.

9. Per exemple, durant la vaga del transport iniciada el 2 de maig de 1923, comentada a *Las huelgas en Barcelona*, cap. II-4, ps. 21 i ss.

pública pel curs que havien pres els esdeveniments i pel convenciment cert que el seu antic aliat en les batalles socials barcelonines no faria altra cosa que refermar aquest curs. Recordem aquesta adhesió: «*Excelentísimo señor: Los productores todos de Cataluña, singularmente los que integran la máxima representación de la industria, agrupados en torno al Fomento del Trabajo Nacional, se complacen en hacer constar a vucencia por modo solemnísimoo su entusiasta identificación, su adhesión inquebrantable al programa de Gobierno y de regeneración de nuestra Patria, que traza con competencia innegable, con autoridad indiscutible, el manifiesto dirigido por V. E. al país y al ejército con fecha 12 de septiembre corriente.*»¹⁰

Motius i resultats

El motiu que apareix més sovint entre les 690 vagues detectades entre el 1914 i el 1923 és l'augment salarial. Sobre aquesta xifra global, aquest motiu suposa el 36,2 %; però si només tenim en compte aquells conflictes dels quals coneixem les reivindicacions, aleshores la proporció s'eleva al 42,5 %. Si sumem —sempre considerant les vagues amb motiu conegut— el percentatge corresponent a les que van reivindicar la defensa del salari que ja es tenia —1,5 %— i aquelles en què genèricament es reivindicaven noves «bases de treball» sense que en coneguem el contingut concret, però en les quals podem legítimament considerar que s'incloua també la retribució del treball —1 %—, es dedueix que en el 45 % dels casos les vagues tingueren una motivació salarial. El segon lloc en l'escala de motius resta ocupat pel de la readmissió de treballadors acomiadats, una reivindicació que implica alhora defensa del lloc de treball i solidaritat, que estigué present en el 20,4 % del total de conflictes amb causa coneguda. En aquest cas, d'altra banda, cal destacar que l'any 1915, i durant el període 1921-23, aquesta raó arribà a igualar el seu protagonisme en el moviment vaguístic amb les reivindicacions salarials, precisament en períodes, primer, de reajustament de l'economia catalana a les noves condicions generades per la guerra europea i, després, a la crisi econòmica de començaments dels anys vint. Durant l'interval de 1921-22 la convergència de la lluita contra els acomiadaments i contra les reduccions salarials donaren al moviment un caire clarament defensiu.

Reivindicació salarial i readmissió de treballadors acomiadats foren dos objectius que animaren les dues terceres parts de les vagues. Tot i això, la intensitat i els resultats es diferenciaren clarament. Les demandes d'augment salarials acumularen més del seixanta per cent del total de jornades de vagues de caràcter ordinari, mentre que la readmissió d'acomiadats no arribà al 5 %. Més de la meitat d'aquestes darreres, d'entre aquelles de les quals coneixem el resultat, finiren en derrotes absolutes, mentre que, en el cas de les reivindicacions salarials, les victòries totals o parcials arribaren al 70 % dels casos. En el sentit considerat de la intensitat, el segon motiu en importància del període fou la reivindicació de reducció de jornada, cosa que dona el 23,1 % del còmput de dies de vaga. Aquestes dades expliquen millor la importància d'una lluita que

10. *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1923-1924.*

cercava la generalització de la jornada de 8 hores, si bé en molts casos, sobretot abans del 1917, s'accontentava a reduir la jornada per sota de les 10 hores. El que sí es confirma és l'afirmació de Hobsbawn¹¹ sobre el fet que les reivindicacions relatives a la jornada de treball no són pas una motivació habitual del moviment vaguístic, present tots els anys d'una manera regular, sinó que apareix de manera específica en determinats períodes punta. En el cas que s'analitza en el present article, cal assenyalar que 72 de les 73 accions que inclogueren aquesta demanda es van desenvolupar abans del 1920, abans del reflux del moviment vaguístic, i 30 de les esmentades accions se situaren en el període 1917-19; en aquests tres darrers anys la reivindicació de reducció de jornada estigué present en el 20,8 % del total de vagues detectades i en el 26,9 % d'aquelles els motius de les quals ens són coneguts. Cal no oblidar, a més, la importància de la qüestió en les mobilitzacions del 1919, que culminen precisament l'etapa ofensiva de l'època.

La resta de motius apareix molt allunyada d'aquests tres principals en l'escala de freqüències. Podríem, potser, destacar el motiu relatiu a les condicions de treball —el 6,2 % dels conflictes amb la documentació precisa— i les vagues per solidaritat —el 7,3 %—. I es pot fer, encara, una altra precisió, i convé fer-la: contra la reiterada denúncia, moltes vegades demagògica, pel que fa a la tasca coaccionadora dels cenetistes en particular i de les societats obreres en general, la freqüència de les reivindicacions d'admissió exclusiva d'associats se'ns mostra no solament normal, en el període aquí considerat, sinó fins i tot baixa. En els anys anteriors a la guerra els percentatges d'aquest motiu havien fluctuat entre el 4 % i el 13 % —el 1911 s'arribà a aquesta xifra, la més elevada del primer quart del segle—; però en el decenni 1914-23 aquesta relació es va reduir al 2,5 %. Si aquesta raó hagués estat tan conflictiva com sovint s'ha afirmat, això s'hauria reflectit d'una manera més clara en el desenvolupament del moviment vaguístic; potser les rivalitats internes del moviment obrer han contribuït a magnificar un tema que ha coincidit amb l'interès de la patronal i dels cacics de la restauració en multiplicar els arguments a favor d'un nou sistema de relacions laborals controlat des del poder. En aquesta línia, Sala, en una de les seves intervencions al senat a finals de 1923, va agafar, amb perfecta coherència, el rave per les fulles en afirmar que *«el día que el poder público en España haga lo mismo que hace un mes ha hecho el republicano y demócrata de Francia imponiendo cinco mil francos de multa a un sindicato obrero de Poitiers por haber coaccionado a un patrono para que echara a un obrero porque en uso de su derecho no se quiso sindicarse, y cinco mil francos de multa al patrono que en efecto se dejó coaccionar y echó a la calle a ese obrero, ese día en España habrá empezado a solucionarse la base principal de los conflictos obreros de Barcelona, de Cataluña y de España. Pero para eso es preciso una ley estableciendo y organizando los sindicatos obreros, para que actúen con responsabilidad, y esa ley debe preceder a la del contrato de trabajo y si no se hace así, lejos de solucionarse, los conflictos se agravarán...»*.¹²

La sindicalització generalitzada que, durant aquests anys, va protagonitzar

11. E. J. HOBBSAWN, *Trabajadores. Estudios de historia de la clase obrera* (Crítica-Grijalbo, 1979).

12. «La Vanguardia» (23-VI-1923).

la classe obrera catalana apareix com un conseqüència directa de la dinamització del moviment obrer, a la qual respon la trajectòria vaguística abans comentada. No s'ha de pensar que l'esmentada trajectòria fos la conseqüència perversa d'una prèvia organització, fomentada per una minoria. Tampoc no és acceptable la bondat d'interpretacions, com la de Sala, que defensa alhora la més absoluta llibertat de col·locació laboral i la implantació d'un sindicalisme controlat, coaccionat pel poder polític.

He tingut a la meua disposició un total de 390 vagues el desenllaç de les quals ens és conegut, és a dir, el 57,3 % de les detectades. Aquesta xifra es reparteix, però, d'una manera molt desigual tot al llarg dels deu anys considerats. Mentre que per als anys 1914, 1915, 1916 i 1921 coneixem el resultat d'entre el 85 i el 90 % dels conflictes, per al període de 1917-1920, que correspon al sostre de l'explosió vaguística, el percentatge es redueix i arriba a ser només del 34,1 % el 1920. ¿Fins on es poden generalitzar les dades conegudes i arribar a conclusions que superin aquestes limitacions estadístiques? Per hipòtesi, seria lògic pensar que, si més no, en la fase d'expansió del moviment vaguístic s'hauria de produir un augment clar dels resultats totalment o parcialment favorables als vaguistes; molt més encara si aquesta arrancada se situava dins d'un cicle d'expansió econòmica i una part substancial dels conflictes es referiren a demandes salarials. La informació que tenim de 1917-20 ens dóna un augment notable del nombre de vagues guanyades (47) i resoltes per transacció (62) davant les perdudes (50). Això va significar una inversió de la tendència existent abans del 1914, quan el percentatge de derrotes era de més del cinquanta per cent. No hi ha res que ens porti a pensar que una més gran informació sobre el desenllaç de les vagues d'aquests anys hauria d'alterar aquesta imatge; al contrari, es pot fins i tot pensar que podria redundar en un increment del percentatge de vagues guanyades o solucionades per transacció. Si ens atenim de manera estricta a les dades que coneixem, es registren, en el total del període, 97 victòries —un 24,8 %— i 119 resolucions per transacció —30,5 %—; les derrotes significaren menys de la meitat, el 44,6 %. La xifra de derrotes va arribar al nivell més baix els anys 1917-18, amb la consolidació de l'ascens del moviment vaguístic, que aconseguí el sostre màxim els dos anys següents.

Es pot establir una interessant relació entre el desenllaç i la dimensió dels conflictes pel que fa al nombre de treballadors que hi participaren. Hi ha una clara progressió del nostre nivell de coneixements del desenvolupament de les vagues a mesura que aquestes foren seguides per un nombre més gran de participants. De tal manera que, d'aquells conflictes en què participaren menys de 25 treballadors, en desconeixem el resultat en el 42 % dels casos —d'aquells 523 conflictes en què coneixem el nombre de participants—; però aquest tant per cent es va reduint fins a arribar només al 27,7 % de les vagues amb més de mil participants efectivament constatats. En conseqüència, les consideracions que segueixen tenen una més gran exactitud a mesura que puja la importància, per la participació, de les vagues. En aquelles que tingueren més de mil participants, les derrotes foren una mica més de la tercera part, mentre que les solucionades per transacció arribaren al 50 %. Els conflictes en què participaren entre cinc-cents i mil treballadors veieren augmentar el nivell de derrotes lleugerament —el 39,3 %—, i es van igualar les victòries i les solucions per transacció —el 30,3 % en ambdós casos. Això significa que en les vagues en què partici-

paren més de cinc-cents treballadors es va reduir de manera significativa la mitjana de derrotes respecte al total que ja hem registrat per al global del període i per al conjunt dels conflictes documentats a aquest efecte —que era del 44,9 %—; això no obstant, s'ha de fer notar que el desenllaç que augmenta amb l'increment de participació és el de la solució per transacció, o sigui, el de victòria parcial. En el pol oposat, en els conflictes amb un nivell de participació inferior a cent —sense perdre de vista que en aquests conflictes disminueix la coneixença que en tenim— la proporció de derrotes va augmentar en raó directa a la disminució de vaguistes i arribà a ser de gairebé el 65 % en aquelles vagues que foren protagonitzades per menys de 25 treballadors. En línies generals, la majoria dels fracassos es varen acumular en els conflictes desenvolupats de manera limitada dins l'àmbit de l'empresa on tingueren origen. No solament es va complir la dita antiga que «la unió fa la força», sinó que aquesta unió resulta imprescindible per tal de guanyar i, fins i tot, per no perdre. La tàctica d'extensió dels conflictes va respondre a imperatius de la dinàmica del mateix moviment vaguístic i no pas a raons que li fossin alienes; no es poden aplicar al nostre cas les conclusions tendencioses de Shorter i Tilly, que atribueixen a raons polítiques, cosa que, segons ells, vol dir a raons que estan fora del pur moviment reivindicatiu, l'extensió dels conflictes, i que estableixen una correlació negativa entre nombre de vaguistes i el resultat immediat.¹³

Anàlisi sectorial

Els sectors que havien protagonitzat el moviment vaguístic els anys 1910-13 foren, per aquest ordre, el metall, el tèxtil i el transport, els quals sumaren el 37,5 %, el 32,5 % i el 16,7 % del total de dies de vaga acumulats en els esmentats quatre anys. Després d'aquests sectors se situaren els del paper i de les arts gràfiques (4,1 %) i els de la fusta i del moble (2,8 %), mentre que la resta representaren l'u per cent, o menys, cadascun. Sorpren, en aquest còmput global, l'escàs percentatge del sector de la construcció, que només va sumar el 0,8 %. El percentatge de dies de vaga del tèxtil duplicava el que li corresponia pel nombre de persones que hi treballaven, mentre que en el cas del sector del metall es va triplicar, i en el sector del transport quasi es va quadruplicar; al contrari, el percentatge de conflictivitat fou, en el cas de la construcció, clarament inferior al de gent ocupada. El desencadenament de conflictes generalitzats, com la vaga del metall del 1910, la dels descarregadors del carbó i la dels carreters del desembre de 1910 al febrer de 1911, i la de l'art tèxtil, el 1913, varen contribuir al major pes dels esmentats sectors en la suma total de dies de vaga, encara que això s'esdevingué més en els casos del tèxtil i el transport que no pas en el del metall. En contrapartida, per la xifra absoluta de dies de vaga, per la intensitat del moviment vaguístic en relació amb la població ocupada i per la seva regularitat, el metall es presentà com el capdavanter relatiu del moviment vaguístic de Barcelona els anys anteriors a la Gran Guerra, si bé cal no oblidar que era un sector notablement dispers, amb una gran quantitat de

13. E. SHORTER, Ch. TILLY, *Strikes in France (1830-1968)* (Cambridge University Press 1974).

petits tallers, i les escasses fàbriques d'importància que hi havia en aquest sector a penes si participaren en els conflictes, com és el cas de La Maquinista.¹⁴

Durant el període 1914-23 es produïren canvis notables en relació amb la situació descrita. El tèxtil, en conjunt, va mantenir amb un lleuger augment el seu percentatge en el total de jornades de vaga (36,3 %), alhora que —prenent com a punt de referència el cens del 1920— tampoc no varià la relació entre conflictivitat i ocupació. Després del tèxtil, se situà el sector de la construcció, amb més de dos milions i mig de dies de vaga, cosa que significà gairebé la quarta part del total. La construcció va superar amb escreix la seva baixa conflictivitat del període d'abans de la guerra, i això era més ostensible perquè la xifra de treballadors ocupats a penes havia variat entre el 1914 i el començament de la dècada dels anys vint; més encara, aquesta xifra havia baixat en termes relatius. D'altra banda, la mitjana de dies de vaga per vaga fou, a la construcció, de 40.621, mentre que, al tèxtil, es va situar en 34.241. En tots dos casos va resultar superior a la mitjana global del decenni —sempre segons el criteri ja exposat, amb l'exclusió de les vagues generals pròpiament dites—, que fou de 15.499. El metall va passar a ocupar la tercera plaça, amb una mica més d'un milió dues-centes mil jornades, que només significaren l'11,5 %, xifra que no representa ni la tercera part del que va representar en el quadrienni anterior; la mitjana de dies de vaga fou de 9.787. Malgrat tot, aquests descensos en el còmput global no ens han de fer oblidar un canvi important en el cas del metall, en el qual la conflictivitat va augmentar els darrers anys del període, amb una participació creixent de les grans empreses en el moviment vaguístic. El tèxtil, tant en els rams del teixit com de l'aigua, acumularen una elevada proporció de dies de vaga, en relació amb d'altres sectors, fins al 1919, i aquesta proporció tocà sostre el 1917 (79,5 %); però a partir de llavors la seva importància relativa va caure en picat i arribà a ser insignificant el 1923. Tot al contrari s'esdevingué en el cas del metall, en el qual la conflictivitat va baixar en els primers anys del període, fins que va tocar fons l'any 1917; agafà, però, nova empremta a partir del 1918 i va ser clarament superior al tèxtil durant els anys vint. La construcció, que va començar acumulant una elevada quantitat i proporció de dies de vaga els anys 1914-16, va tenir després una evolució oscil·lant, entre grans salts, com el del 1919, i caigudes immediates —durant el 1920 i el 1921 el seu pes fou insignificant—, però acabà essent protagonista, juntament amb el transport, durant l'any 1923, fins al cop militar de Primo de Rivera. El sector del transport fou el quart en volum de dies acumulats, prop de vuit-cents mil dies de vaga, quasi un 8 % del total, amb una mitjana de jornades de vaga de 12.013; cosa que significà xifres bastant inferiors a les del període d'abans de la guerra. Malgrat que la seva participació en les vagues generals, i en particular en la del 1919, fou sempre decisiva, la presència del sector del transport en la conflictivitat ordinària es va reduir entre el 1915 i el 1922, amb un lleuger augment l'any 1920; al contrari, el 1914 i el 1923 el transport fou precisament el segon i primer sector, respectivament, pel que fa al percentatge de dies de vaga, amb un nucli particularment combatiu, el dels carreters, que és el que arrossega la resta. En la fase de recuperació del moviment, els anys 1922-23, el

14. A. DEL CASTILLO, *La Maquinista Terrestre y Marítima, personaje histórico* (Barcelona, Seix Barral, 1955).

tèxtil restà clarament endarrere; el transport es va situar en primer lloc, gràcies a les mobilitzacions del 1923, mentre que la construcció i el metall van mantenir la segona i la tercera posició, i el grup del vidre acompanyava aquest grup capdavanter, però ja a una certa distància.

Pel que fa al desenllaç de les vagues, quatre sectors presenten balanços negatius: el de l'alimentació, el de fabricació de materials per a la construcció, el del cuir i el del metall. En el primer d'aquests sectors, el total de vagues perdudes arriba a ser les dues terceres parts d'aquelles de què coneixem el resultat. En la fabricació de materials per a la construcció, les derrotes varen sumar el 61,5 %; més equilibrat, però encara negatiu per als treballadors, fou el resultat dels conflictes en el sector del cuir, en el qual hi hagué dues victòries i dues transaccions davant de 5 derrotes. El metall és, de tot aquest grup, el sector més important i on les derrotes tenen, en principi, una més gran transcendència; malgrat tot, no se'n pot fer una valoració definitiva perquè només coneixem el desenllaç d'una mica menys de la meitat dels conflictes (61 sobre 125), situats en petits tallers. D'aquests 61, el 54,1 % va acabar en derrota, i les vagues guanyades totalment o parcialment es van equilibrar, amb una petita diferència a favor de les solucionades per transacció (15 davant de 13).

Al pol oposat destaca la baixa proporció de derrotes en el tèxtil i en la construcció —justament els dos sectors més combatius—, i en ambdós, a més, l'obtenció de la informació de resultats se situa al voltant de les dues terceres parts. En el tèxtil, les vagues perdudes foren el 38,8 % del total, mentre que les victòries i les solucions per transacció, més del seixanta per cent, es van igualar pràcticament en xifres absolutes, 23 i 21, respectivament. En la construcció, el percentatge de derrotes va resultar encara més baix, el 36,6 %, i fins i tot el total de vagues guanyades, 17, fou superior al de perdudes; les vagues solucionades per transacció foren 11, xifra netament inferior a la de les victòries totals, cosa que tampoc no fou freqüent. Els dos sectors amb incidència més gran en el moviment vaguístic obtingueren un claríssim fruit positiu de la seva mobilització. El sector del transport, en fi, presentà un balanç més precari, a la frontera entre el negatiu i el positiu; la xifra del 48,8 % de derrotes podria arribar ben bé a la meitat del total si el més de trenta per cent de casos el desenllaç dels quals no coneixem corresponguessin en una part lleugerament major a derrotes; a més, la proporció de victòries totals és la menor de totes, només el 18,6.

1919: apogeu i caiguda del moviment

Acabada la Gran Guerra, en el marc de la complexa i, en ocasions, crítica adaptació de l'economia a les noves condicions, sota la influència de la Revolució Russa i en sintonia amb les mobilitzacions obreres a tot Europa, el 1919 constituí l'apogeu del període pel que fa al moviment vaguístic. En aquest any, es produïren les més àmplies mobilitzacions, acompanyades de les més grans expectatives; però també tingué lloc, aquest any mateix, la més forta reacció de la patronal, que va donar un cop fortíssim al moviment obrer i va truncar la dinàmica ascendent que fins aleshores havia manifestat. No descriuré ara d'una manera extensa, un altre cop, la coneguda vaga de La Canadencia i la vaga general que va venir després; em remeto a la bibliografia que hi ha sobre aquest

tema.¹⁵ Dedicaré més atenció a d'altres conflictes menys explicats i a la contra-ofensiva de la patronal en particular.

Sí, evidentment, que s'han de mencionar i pot fer-se una reflexió sobre aquests fets. Fets que començaren el 5 de febrer a La Canadenc, a la secció de facturació. L'aturada, en solidaritat amb vuit acomiadats perquè pertanyien a la CNT, es va generalitzar a tota l'empresa el dia 21 del mateix mes i va provocar la vaga general del sindicat únic del ram del gas i l'electricitat, declarada el 27 de febrer. La situació que es va crear a Barcelona fou límit: a les fosques, amb les indústries aturades per falta d'electricitat, mobilitzacions obreres en favor dels vaguistes, clausura de sindicats i detencions generalitzades de dirigents sindicals. Les intervencions del governador civil, que cercava una solució negociada al conflicte, no s'havien d'enfrontar només amb la intransigència dels empresaris de La Canadenc, sinó també —cosa que era més greu— amb les autoritats militars, partidàries sense embuts d'una línia de duresa —fins i tot van intervenir directament per tornar a posar en funcionament els serveis públics. Feia poc que aquestes autoritats havien accedit al càrrec i van marcar amb la seva intervenció tot el desenvolupament dels esdeveniments; el capità general era Milans del Bosch des de l'octubre de 1918, i el governador militar de Barcelona era, des de finals de febrer de 1919, Martínez Anido. La pressió directa del govern de Romanones va imposar la línia de la negociació i es va arribar finalment a un acord¹⁶ que «*salvó con sagacidad lo que hubiese de humillación en el tardío parlamento con los huelguistas*».¹⁷ El resultat d'aquesta negociació era positiu per als vaguistes i per a la CNT, i així es va entendre d'una manera general al míting famós de les Arenes, en el qual, a més a més, es van exterioritzar les preferències per mantenir aquesta línia de negociació, davant una confrontació més oberta i radical, amb resultats que hom considerava poc segurs. Però no va ser possible de mantenir el conflicte en aquest terreny; la negociació fou torpedinada en el flanc més dèbil, el dels detinguts sotmesos a jurisdicció militar. Fernández Almagro va donar una visió de l'esdeveniment, que ha estat seguida en general: «*Pero quedaron otros presos, once de ellos pendientes de proceso seguido por el fuero militar, y el capitán general se negó a ponerlos en libertad, obedeciendo de seguro al ánimo agriado de la guarnición, resentida al comprobar que había sido utilizada por el gobierno en menesteres que impopularizaban al ejército, sin perjuicio de pactar el poder público, en brusca transición con los promotores de la huelga: punto de vista que fue desarrollado por las Juntas en un documento entregado al gobierno.*»¹⁸

Sens dubte que hi hagué la influència de la guarnició militar, és a dir, de

15. BALCELLS, *op. cit.*; MEAKER, *op. cit.*; BOOKCHIN, *op. cit.*; A. BUESO, *Recuerdos de un cenetista. De la Semana Trágica a la Segunda República* (Barcelona, Ariel, 1976); J. GARCÍA OLIVER, *El eco de los pasos* (París-Barcelona, Ediciones del Ruedo Ibérico, 1978).

16. Ja a la seva obra, Balcells (*op. cit.*, ps. 74-75) va destacar que la declaració de l'estat de guerra fou fonamentalment una acció de cobriment per tirar endavant la línia de la negociació.

17. M. FERNÁNDEZ ALMAGRO, *Historia del reinado de Alfonso XIII* (Barcelona, Montaner y Simón, 1936).

18. *Ibid.*; Meaker, per la seva banda, manté el següent punt de vista: el capità general de Catalunya es va negar a posar en llibertat els qui encara romanien empresonats, sembla que per consell de la junta militar (*op. cit.*, p. 221); més endavant (p. 224), Meaker cita l'aliança entre la patronal i el poder militar en ocasió de la dimissió de Montañés y Doval.

las juntes de defensa, però, fou aquesta l'única explicació? En tot cas, l'actitud del capità general i del governador militar, tant en aquest moment com també durant el conflicte de La Canadencia, no tingueren, segurament, el suport exclusiu de l'esmentada guarnició militar per dur a terme la prova de força amb el poder civil. És evident que sectors conservadors i de la patronal feia temps que demanaven una política enèrgica pel que feia als sindicats. I, tot al contrari, el pacte de Morote, amb què es donava per acabat el conflicte de La Canadencia, es podia convertir molt fàcilment en un factor de consolidació dels esmentats sindicats. Sigui com sigui, es va provocar el manteniment d'una situació de tensió, i la Confederació va caure a la trampa, que abans havia aconseguit d'evitar, de prolongar el conflicte en convocar la vaga general en favor de la llibertat de tots els detinguts.

No fou possible de mantenir l'enfrontament amb el poder civil, el militar, la patronal i extensos sectors de la població barcelonina. La intervenció de la patronal en la desactivació del moviment és un tema que mereix futures investigacions; em limitaré a recordar un fet: l'activa participació del sometent en les jornades de la vaga general i la creixent vinculació entre aquesta institució i l'ala més dura de la patronal; el 15 d'abril, justament quan la vaga havia acabat ja del tot, Eusebi Bertrand Serra fou nomenat pel capità general caporal del sometent del districte del Pla de Barcelona.

El dia 28 començà el retorn al treball dels dependents del comerç i del ram d'hotels. El 5 d'abril l'abandó de la vaga ja era gairebé total, sobretot al tèxtil, notablement desgastat, ja que es mantenia en conflicte des del 4 de febrer, en què es va declarar en vaga contra les normes dictades pel Comitè Regulador de la Indústria del Cotó. El metall va aguantar encara una setmana més de vaga. Però a partir del 14 d'abril, si bé continuaven en vaga el ram de la construcció i els carreters, la fi del moviment general fou un fet.

S'ha indicat que aquesta vaga va significar el punt d'inflexió de l'obrerisme barceloní,¹⁹ jo afegiria que, en tot cas, no ho fou per ella mateixa, sinó que cal tenir en compte també la posterior radicalització de posicions tant per part de la patronal com també a l'interior mateix de l'organització confederal. I penso que la contraofensiva patronal, aliada amb la crisi econòmica que s'havia de desencadenar l'any següent, i estimulada per aquesta mateixa crisi, fou un factor molt més important que el possible desbordament de Seguí i Pestaña per part dels grup d'acció o els sectors anarquistes.

Malgrat el manteniment de la llei marcial entre el maig i l'agost i l'impacte inicial de les mesures repressives damunt del funcionament de les organitzacions obreres, es produïren encara alguns conflictes d'importància; a més de l'augment dels conflictes parcials, apreciables durant els mesos de juliol i agost. Pel maig, el dia 23, es va iniciar una nova vaga del ram de l'aigua. El 16 de juliol començà una aturada entre els descarregadors del port, amb peticions d'augment salarial i d'implantació de la jornada de 8 hores, aturada que es va prolongar fins el dia 11 d'agost, quan es donà l'acció per perduda. A finals de juliol era tot el ram de la construcció que de bell nou es declarava en vaga reclamant augments de salari. El mes d'agost els treballadors de la indústria tèxtil del cotó abandonaven la feina per desacord amb els criteris d'implantació de la jornada de 8 hores.

19. BOKCHIN, *op. cit.*; MEAKER, *op. cit.*

El mateix mes es produïen vagues generalitzades en el sector del vidre, en el de la construcció de carrosseries de cotxes, a les fàbriques de caps de cartó, entre els mariners mercants, etc., que s'afegien als ja esmentats del tèxtil, del ram de l'aigua i de la construcció. Les vagues anaren acompanyades de locauts, i entre una cosa i l'altra l'aturada afectava 70.000 treballadors. Malgrat tot, el perill d'un nou enfrontament generalitzat va restar impedit per la intervenció del nou governador, Amado, a instàncies de la renovada política de negociació que intentà de desenvolupar Burgos Mazo. Amos i sindicats varen decidir de suspendre respectivament els locauts i les vagues.

Els mesos següents, mentre s'intentava donar vida a la Comissió Mixta del Treball per part del govern i d'Amado, no es produïren nous conflictes d'importància. Exceptuada la vaga general de cuiners i cambriers, començada el dia 5 d'octubre, la qual evidentment no implicava els principals protagonistes de la vida sindical i del moviment vaguístic barceloní. Aquesta nova direcció dels esdeveniments va ser, això no obstant, interrompuda de nou per un inesperat locaut, iniciat en el sector del transport, en el de la construcció i en el de les arts gràfiques, el 3 de novembre, locaut que es va estendre a d'altres rams i afectà un total de 140.000 treballadors, segons els informes oficials.²⁰

L'acció patronal, que responia, com ja s'ha escrit en repetides ocasions,²¹ a un pla perfectament establert, només es comprèn, sobretot després dels esdeveniments que la seguiren, com una mesura destinada a fer fracassar la política governamental i el possible caràcter d'interlocutor i factor definitiu amb què hauria de comptar en el futur la Confederació. Cap novetat en el moviment vaguístic des del pacte de setembre no ho explica; fins i tot, com ho indicarà oportunament Meaker, la Federació Patronal havia celebrat el seu segon congrés a Barcelona, sense que hi hagués mobilitzacions en contra. ¿Era una mesura de pressió perquè les negociacions començades arribessin efectivament a un acord? És ben provat que Seguí i el corrent que ell representava estaven interessats en aquest acord i no necessitaven semblants mesures de força, les quals només podien comprometre'l, en donar ales, dins de la Confederació, a posicions contràries a la negociació. Aquesta, però, arribà finalment a un primer resultat, que anunciava l'acceptació de la comissió mixta i estipulava un aprofundiment de la legislació social i de la corresponent política del govern, i també la resolució dels conflictes presents i potencials, des del moment que es concedissin augmentos salarials del 50 %. «Este acuerdo fue un triunfo para Seguí y ofrecía la posibilidad de un retorno a la paz industrial en Barcelona, que hubiese permitido al movimiento laboral catalán hacerse, no sólo poderoso, sino una fuerza constructiva de la vida española. A la vista de lo que siguió realmente tras la detente —es decir, el fracaso de la comisión mixta, el resurgimiento de las huelgas masivas y los lockouts y el retorno del terrorismo—, cabe preguntarse si la responsabilidad del fracaso del plan hay que atribuirla en primer lugar a los patronos o a los obreros.»²²

Meaker era possiblement optimista pel que fa a les virtuts intrínseques de

20. «Boletín Mensual de la Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona» (novembre de 1919).

21. BALCELLS, *op. cit.*, p. 112; MEAKER, *op. cit.*, p. 243.

22. MEAKER, *op. cit.*, ps. 244-245.

l'acord. Tot i amb això, és indiscutible que enfortia en principi les posicions de Seguí, i que no va sortir dels treballadors la primera, i definitiva, andanada en contra. L'actitud dels amos el 14 de novembre, que seleccionaven els treballadors que tornaven als llocs de treball i acomiadaven els quadres sindicals d'empresa, era precisament diametralment contrària al pacte a què s'havia arribat; crec que, a més, il·lustra el veritable sentit del locaut declarat el 2 de novembre. L'opció que havia pres la patronal era, òbviament, destruir en primer lloc, i amb tots els mitjans possibles, la Confederació, i examinar després les possibles millores i fins l'acceptació d'un cert tipus de sindicats, que hom va anomenar «professionals».

Trencat l'acord, la conflictivitat vaguística tornà al nivell on havia arribat durant el mes d'agost. El mateix dia 14 anaven a la vaga diversos oficis i empreses —que, en alguns casos, ja s'hi havien declarat abans del 2 de novembre— i, en particular, els grans establiments del metall (Hispano-Suïssa, Elizalde, etc.) i els descarregadors del port. El dia 25 de novembre es declarà aturada general del ram de la construcció. Pocs dies després la patronal desencadenava el locaut pràcticament total i prolongat que havia previst. És significatiu que aquest comencés, l'1 de desembre, en els sectors més combatius del darrer període: el metall, el transport, la fusta, les arts gràfiques; el dia 3 es va estendre al comerç, i no fou fins el 8 que s'incorporà al moviment la patronal del tèxtil. Sense entrar en la polèmica sobre la possibilitat de respondre a la mesura del locaut amb l'ocupació de les fàbriques i llur defensa davant la previsible intervenció de la policia i de l'exèrcit,²³ des del punt de vista del moviment de vagues s'ha d'acceptar que el cop patronal en determinà el punt d'inflexió.

Tal com havia acabat l'any 1919 va començar el nou any. La Federació Patronal mantenia el locaut i, després de l'assemblea del 15 de gener, va fer públiques les condicions per aixecar-lo: 1) que entrés en vigor el projecte de sindicació professional; 2) que, atesa la negativa d'entrar en qualsevol mena de relació amb la Confederació, els treballadors fossin admesos en virtut de contractes individuals.²⁴ Seguidament anuncià que del 19 al 23 hom procediria a la inscripció dels obrers que estiguessin conformes amb els termes de l'esmentat contracte individual.²⁵ La decisió del govern civil de publicar un ban en què instava la reobertura dels tallers i les fàbriques el dilluns 26 de gener, sense recollir les condicions prèvies que presentava la patronal, aprofundí les diferències entre els uns i l'altra. Atenent l'ofici que finalment va rebre la direcció de la federació patronal, enviat pel governador perquè es pronunciés sobre l'acabament del locaut en un sentit positiu, es va acordar d'aixecar-lo efectivament el dia 26 de gener, tot fent recaure, però, sobre l'esmentat governador la responsabilitat dels esdeveniments que es produïssin.²⁶

El locaut, doncs, acabà el dilluns esmentat, després de gairebé dos mesos de durada. Amb tot, la patronal va intentar de dur endavant les seves condicions sobre l'admissió individual dels treballadors: havien d'acceptar un contracte per

23. BALCELLS, *op. cit.*, p. 115, que recull el testimoni de Buenacasa; MEAKER, *op. cit.*, ps. 245-246.

24. «El Diluvio» (16-I-1920); el diari va comentar que el governador «parecía abiertamente contrariado por la actitud de la Federación Patronal».

25. «El Diluvio» (18-I-1920).

26. *Ibid.* (24 i 25-I-1920).

24 hores prorrogable i que duia annexa la llibertat d'acomiadament en qualsevol moment, sense condicions; si el treballador es trobava en atur forçós, per malaltia, per pluja —com en el cas de la construcció—, o per falta de força motriu, no tindria dret a rebre remuneració de cap mena pels dies en què es donés l'esmentada circumstància; l'amo podria disposar de l'obrer per donar-li feina dins i fora de Barcelona segons li convingués; les festes entre setmana no tindrien cap tipus de retribució complementària.²⁷

Davant d'aquest aixecament del locaut, els treballadors van mantenir en principi la seva actitud de resistència passiva i no tornaren a la feina. D'aquesta manera, l'acció patronal fou seguida d'una vaga general, de característiques estrictament defensives. Aquesta aturada, però, es va anar espatllant progressivament durant els primers dies de febrer. El dilluns 2 de febrer ja treballaren uns quinze mil obrers; el dia 9 ho feien més de setanta mil; el dia 16 tothom havia tornat a la feina.

27. *Ibid.* (27-1-1920).

QUADRE 1: *Moviment de vagues referit a l'any en què es declaren (incloses les de caràcter general)*

	<i>nombre</i>	<i>índex</i>	<i>dies</i>	<i>índex</i>	<i>% respecte als dies potencials de treball</i>
1910	53	113	1.165.850	181,4	1,92
1911	38	81	122.500	19	0,2
1912	49	104	178.400	27,7	0,29
1913	48	102	1.109.400	172,6	1,83
1914	49	104	469.910	73,1	0,77
1915	36	76	191.125	29,7	0,29
1916	52	111	2.096.920	326,3	2,99
1917	56	119	2.341.380	364,4	3,12
1918	84	179	1.197.085	186,3	1,5
1919	71	151	6.350.000	988,3	7,76
1920	170	362	6.866.090	1.068,5	8,4
1921	27	57	141.950	200	0,17
1922	82	174	192.650	29,9	0,26
1923	63	134	1.216.480	189,3	1,6

1. Mitjana de 1910-1913 = 100.

Fonts: Elaboració pròpia a partir del buidatge de fonts hemerogràfiques (vegeu la nota 4 del text).

QUADRE 2: *Moviment de vagues referit a l'any en què es declaren (exceptuades les vagues generals)*

	<i>nombre</i>	<i>vagüistes</i>	<i>dies</i>	<i>v/n</i>	<i>d/v</i>	<i>d/n</i>
1914	49	18.040	469.910	368	26	9.590
1915	36	14.191	191.125	394	13	5.309
1916	51	61.058	1.976.920	1.197	32	38.763
1917	55	12.912	941.380	235	74	17.116
1918	84	55.002	1.197.850	655	22	14.260
1919	70	156.000	3.250.000	2.228	22	46.428
1920	166	73.563	1.251.090	443	17	7.537
1921	26	3.589	101.950	138	28	3.921
1922	82	18.368	192.650	224	10	2.349
1923	62	23.587	981.480	380	42	15.830

Fonts: totes les dades d'aquest quadre i dels següents corresponen a les descrites a la nota 4 del text.

QUADRE 3: *Dies de vaga (1914-23). Evolució trimestral*

	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923
1r.	232.989	99.338	781.736	173.654	343.156	2.114.550	3.715.396	158.099	21.735	375.683
2n.	174.994	5.226	381.774	530.350	156.290	2.285.500	356.617	13.551	45.620	595.873
3r.	45.163	35.518	796.585	1.654.251	373.790	1.823.844	493.158	400	80.151	259.390
4t.	5.912	20.846	196.585	30.256	195.850	260.142	1.866.614	3.250	33.390	

QUADRE 4: *Motius de les vagues, desenllaç i intensitat*

	<i>total</i>	<i>g</i>	<i>%</i>	<i>t</i>	<i>%</i>	<i>p</i>	<i>%</i>	<i>ind.</i>	<i>%</i>	<i>dies</i>	<i>% respecte al total (sense vagues generals)</i>
augment salarial	250	35	22	77	48	48	30	90	36	6.473.380	61,3
no reducció salarial	9	2	28	2	28	3	43	1	11	5.715	0,05
jornada	65	26	51	12	23	13	26	15	23	2.440.316	23,1
preu fet	12	3	27	3	27	5	45	1	9	488.845	4,6
readmissió dels acomiadats	120	21	29	12	17	48	68	39	32	510.924	4,8
solidaritat	42	4	13	12	40	14	47	12	28	936.365	8,8
admissió exclusiva d'associats	15	2	18	—	—	9	82	4	27	40.027	0,37
no sindicat lliure	18	3	48	1	14	3	43	10	55	123.479	1,1
diferències sindicals	5	1	—	—	—	—	—	4	—	2.080	0,02

Nota: els percentatges dels resultats es refereixen al total de vagues documentades; a la columna d'«indeterminats», en canvi, el percentatge és sobre el total de les vagues conegudes.

QUADRE 5: *Motiu de les vagues. Evolució anual (1914-23)*

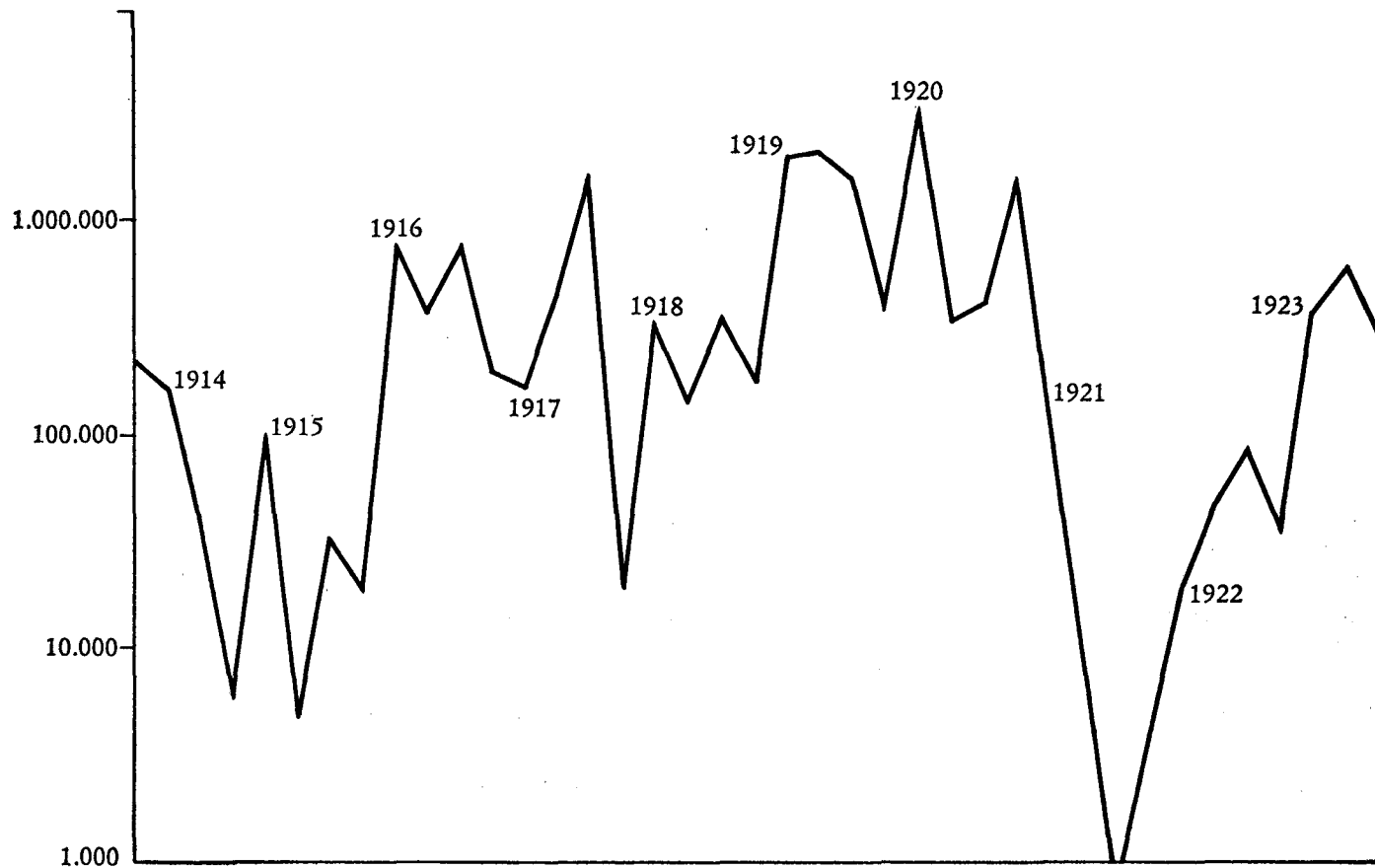
	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923
augment salarial	22	5	29	22	35	25	67	6	23	16
no reducció salarial	—	1	—	—	—	—	—	4	2	1
reducció de la jornada	6	6	7	11	15	15	4	—	1	1
bases de treball *	1	—	1	—	1	2	—	—	1	—
condicions de treball	8	—	2	2	6	2	9	1	3	4
readmissió dels acomiadats	11	12	8	16	10	7	10	6	21	19
refús del personal directiu	2	2	1	—	3	—	—	1	—	3
admissió exclusiva d'associats	2	5	3	—	1	—	3	1	—	—
refús del sindicat lliure	—	—	—	—	—	—	3	1	12	2
solidaritat	2	2	4	—	6	7	8	—	—	13
llibertat per als detinguts	—	—	—	—	2	1	5	2	—	2
protesta contra atemptats	—	—	—	—	—	—	3	—	3	3
altres	9	5	7	10	9	4	9	2	12	1
total documentades	48	35	50	51	71	49	127	24	75	58
motiu desconegut	1	1	2	5	13	22	43	3	7	5
total de vagues	49	36	52	56	84	71	170	27	82	63

* Bases de treball generals que implicaren alhora horari, salari, associació sindical, condicions de treball.

QUADRE 6: *Detall general del moviment vaguístic de 1914-23 desglossat per sectors*

	nombre de vagues	%	dies (mil)	%	g	%	t	%	p	%
tèxtil	112	16,4	3.834,6	36,3	23	32	21	29	28	39
metall	125	18,3	1.223,3	11,5	13	21	15	25	33	54
construcció	64	9,4	2.599,7	24,6	17	39	11	25	16	36
material de construcció	25	3,6	263	2,5	3	23	2	15	8	61
transport	69	10,1	828,9	7,8	8	19	14	32	21	49
cuir	14	2	108,3	1	2	22	2	22	5	55
fusta	33	4,8	293	2,7	9	41	4	18	9	41
paper i arts gràfiques	31	4,5	84,7	0,8	3	23	5	38	5	38
vidre	19	2,7	343,1	3,2	3	27	3	27	5	45
alimentació	37	5,4	186,1	1,7	3	17	3	17	12	67
vestit	30	4,4	170,2	1,6	4	31	6	46	3	23

El percentatge del nombre de vagues és respecte al total de 681, el de dies respecte al total que aquestes sumaren. El percentatge dels resultats és respecte al total documentat.

Dies de vaga (1914-23) per trimestre

QUADRE 7: *Dies de vaga per sectors (1914-23)*

	<i>tèxtil</i>	<i>metall</i>	<i>construcció</i>	<i>transport</i>	<i>fusta i moble</i>	<i>paper i arts gràfiques</i>	<i>vidre</i>	<i>alimentació</i>
1914	37.800	5.180	231.250	82.240	—	8	2.270	—
1915	51.460	9.190	40.770	2.860	1.250	—	27.310	20.870
1916	1.090.000	151.970	550.370	33.000	155.060	740	—	13.950
1917	749.000	7.300	—	59.250	8.430	21.700	16.550	—
1918	335.800	409.350	159.600	500	105.550	16.700	17.200	13.600
1919	1.373.500	48.850	1.343.000	188.260	750	42.270	19.000	22.100
1920	155.000	483.000	22.350	146.000	58.960	500	5.470	90.000
1921	19.620	7.350	—	—	1.680	170	69.630	950
1922	2.200	83.400	22.900	4.300	100	—	2.600	1.000
1923	500	17.800	229.500	312.500	1.280	2.700	183.150	23.670